

“ראיתי שאני לגמרי, אבל לגמרי, לבד”

אסתי אדיבי־שושן

“סיפור זה לא לחש קסמים או טיפול היפנוטי, סיפור זה בסך הכל דרך לחלוק עם אנשים משהו שאתה מרגיש, משהו אינטימי, לפעמים אפילו מביך, ש...” כך, בהיסוס, מסביר המספר לחברו טוד המבקש ממנו שיכתוב עבורו סיפור “שיעזור לו להכניס בחורות למיטה”. ספרו החדש של אתגר קרת “תקלה בקצה הגלקסיה” שומר אמונים לז’אנר הסיפור הקצר תוך שהוא מרחיב את אפשרויותיו, מפרק את מוסכמותיו ומשלה אותו כעפיפון מרהיב לגבהים בלתי משוערים.

רבים מסיפורי הקובץ נפתחים בקרוב, פְּמוּכר וּבְתָמִים, והמשכם נוסק למרחקים, שבהם מלהטט קרת עם חומרי ההוויה הישראלית המסוכסכת והמדממת. לקראת סוף הסיפור קרת מושך את חוטיו בחזרה לכאן ולעכשיו, ליומימי והבנלי, המתרחק לכאורה מכל מעורבות במציאות הישראלית הבוערת והמשוסעת. כך לדוגמה, הסיפור “פרח לב הזהב” נפתח ב”קפה ליד הבית שלי” וב”מלצרית חמודה שקוראים לה שקמה”. המספר, המתלבט אם להזמין אותה לסרט או ל”ג’וינט”, נקלע במהלך עניינים מפותל לבית משפט שמתנהלת בו תביעה אזרחית נגד ערבי שדרס ילדה בת עשר וברח. כדי שהמספר יצליח להשיג את שקיות הגראס הנחוצות לו, עליו, ועל חברו מהתיכון אברי, להעמיד פנים שהם מ”הצד של המשפחה הנפגעת”, לכבות, לקלל ולצעוק כפי שהוסבר להם על ידי עורך הדין המייצג את המשפחה: “שום דבר גזעני, רק ‘נבלה’ וכאלה”. אלא שבמהלך ביצוע המשימה אברי מתלהט וצועק: “מחבל! [...] עונש מוות מגיע לך!” בעקבות הצעקות אברי והמספר חוטפים מכות, ועורך הדין מתלונן: “אמרתי לכם בפירוש [...] לא להזכיר את זה שהוא ערבי”. ואברי מתגונן: “מחבל’ זה לא גזעני [...] זה כמו ‘רוצח’. גם במחתרת היהודית

היו מחבלים". בסיום הסיפור הקצרצר קרת מושך את חוטי הסיפור בחזרה לכאן ולעכשיו המוכר והתמים. הוא מתאר את המספר מזמין את שקמה המלצרית לראות איתו סרט ומדמיין את שניהם מחזיקים ידיים בבית המשפט לאחר שבתם נדרסה, תוך כדי כך שהוא ממתין להסכמתה.

דמות המספר בסיפור זה חוזרת ומופיעה בחלק גדול מסיפורי הקובץ, והיא מוכרת לקוראיו של קרת מקובצי הסיפורים המוקדמים. ב"צינורות" (1992) וב"געגועי לקסינג'ר" (1994) דמות המספר תפקדה כילד צעיר או כנער, ובקובץ המאוחר "פתאום דפיקה בדלת" (2010) ובקובץ זה דמות המספר היא של גבר צעיר, לעיתים אב לבן יחיד. המספר, המגולל את סיפוריו בגוף ראשון, ממשיך להיות בעמדה הקיומית המוכרת של המפסידן האנטי־גיבור, והדבר ניכר בספר חדש זה בחוסר יכולתו להשתלב במסגרות החיים המקובלות של עבודה ומשפחה. המספר עובד בעבודות מזדמנות ומתחלפות כמנקה, מלצר או שומר על ילדים במועדונים, וכאלה הם גם הקשרים החברתיים והמיניים שהוא מייצר לעצמו – מקריים, מזדמנים וקצרי טווח. סדר היום שלו הוא: "עיסה אחת דביקה של שינה־התעוררות־אכילה־חברון־טלוויזיה וזיון פעם ב..."; ובזמנים טובים, לאחר משמרת של עבודה: "תופס לי ספסל שדרות בן גוריון מעשן סיגריה [...] קופץ על האופניים. חוזר לדירה. לטלוויזיה, לג'דייט, לאטרף, למשחקי מחשב ולטראקים של הטרנס".

דמות הילד וזווית הראייה המיוחדת שלו קרובים ללבו של קרת, כפי שהדבר ניכר בספריו לילדים "אבא בורח עם הקרקס" (2000) ו"גור חתול אדם ארוך שיער" (2013), ובדמות הילד כמספר בקובצי הסיפורים המוקדמים. עם התבגרותו של קרת והיהפכותו לאב בעצמו, חלק גדול מהסיפורים עוסקים באבהות, ברצונו של האב לרצות ולשמח את ילדו, ובה בעת בזווית הראייה הייחודית של הילד הצעיר, על תמימותו ואי־הבנתו את מורכבות העולם וכאָביו. כך בסיפור "אל תעשה זאת!" מתוארות, במשולב, זווית הראייה של הילד וזווית הראייה של האב, המתכוננים באדם העומד על מעקה הגג ומביט למטה. הבן, מצדו, רואה "גיבור על" ש"רוצה לעוף", והוא מדרבן אותו בצעקות: "נו, תעוף כבר, לפני שנהיה חושך!" אביו, לעומתו, מבין שלפניו אדם שמתכוון להתאבד ומנסה בכל מאודו למנוע זאת ממנו ולמנוע מבנו לראות אסון נוסף מלבד מה שכבר חווה. ביצירותיו הקודמות של קרת הוצג הילד הקטן כמי שכולו "לב", כשם בנו של קרת שלו הוקדש ספר הילדים "גור חתול אדם ארוך שיער": "ללב, גור חתול האדם האהוב בעולם, מאבא". בניגוד גמור לכך, בסיפורי הקובץ החדש הילד, שהוא בן להורים פרודים, מוצג בתובענותו

וברודנותו כלפי אביו המבקש לרצותו, כפי שהדבר ניכר למשל בסיפור "מחר קופה". הבן הצעיר לידור, אולי נציג דורו, תובע מאביו לקנות לו דווקא את הקופה הרושמת בחנות בעודו בועט ברגלו של אביו וצועק עליו: "אתה שקרן [...] אפילו אמא אומרת שאתה מדבר הרבה אבל אף פעם לא מקיים".

מאפיין מרכזי של הגיבור ועולמו בקובץ הסיפורים הוא האסון הרובץ בפתח, שעל פי פואטיקת פירוק המוסכמות של הסיפור הקצר מוזכר תמיד בעקיפין וכמו בדרך אגב. מימושו הרווח של האסון הוא תאונת דרכים קשה שתוצאותיה חמורות ביותר, והמספר, בין שגרם לאסון ובין שלא, יוצא ממנו מוכה וחבול לכל חייו. כך, בסיפור "אל תעשה את זה!" מזכיר המספר את אסונו כבדרך אגב: "כמו אז, בדרך לסחנה, כשניסיתי לבלום והגלגלים ננעלו. [...] והייתה תאונה רצינית. ליאת, היחידה שלא הייתה חגורה, מתה, ואני נשארתי לבד עם הילדים". בסיפור "תרכיז אוטו" מציב המספר באמצע הסלון הגדול והריק שלו את אנדרטת האסונות של חייו בתיבת מתכת דחוסה שהייתה בעבר "מוסטנג '68 עם גג נפתח", שבה נהרג אביו, שארבעים שנה קודם לכן גרם לכך ש"אמא מתה כשהייתי תינוק בגלל ש[...] נהג שיכור ברכב". בסיפור "עוגת פירורים" המספר בן החמישים, שאמו לוקחת אותו לארוחת צהריים כדי לחגוג את יום הולדתו, מספר גם הוא כבדרך אגב: "אבא שלי מת בתאונת דרכים בדרך הביתה, מזמן, כשעוד הייתי בכטן של אמא". במרכז הסיפור "חלונות", אדם שעבר תאונה קשה ודבר לא נותר מעברו. האסון, גם אם עדיין לא קרה, משמש אמת מידה לאיכותם של אנשים. כך, כשהמספר מבקש לתאר את חברו טוד, הוא אומר עליו: "הוא בדיוק מסוג האנשים שאתה רוצה לידך בבית בוער או בספינה טובעת".

חוסר ההשתלבות של המספר במשפחה ובעבודה, הרצון לרצות את ילדו שלא גדל איתו וידיעת האסון, שכבר קרה או שיקרה בקרוב, יוצרים אצל המספר תחושת תבוסה קיומית, כפי שהיא ניכרת בפסקה הפותחת את הסיפור הראשון: "הגב שלי כאב והעולם כולו הריח מחרא. החיים שלי היו הרוסים וריח החרא הלם אותם". סיפורי הקובץ מתארים דרכי מילוט שונות מתחושת התבוסה, אלא שתועלתן היא לטווח קצר בלבד, ובפועל, הן מעצימות את תחושת התבוסה. כך למשל, עישון סיגריות לסוגיהן מוצג כפעולת שגרה של הדמויות, המאפשרת להן לקחת הפסקה מתחושת הייאוש ולנסוק לגבהים משמחים. כך למשל, בסיפור "תרכיז אוטו" מזמין המספר את ג'נט וילדיה לביתו ולאחר שהם נרדמים: "אני וג'נט מעשנים משהו [...] זה חומר טוב. שנינו עפים. כל הלילה אנחנו מזדיינים וצוחקים, צוחקים ומזדיינים".

הסיפור "פיינאפל קראש" פותח בשבח: "השכטה הראשונה היא זאת שצובעת לך את העולם". דרך מילוט נוספת, שכקודמתה מועילה לטווח קצר בלבד ואחר כך מעמיקה את תחושת התפלות והתבוסה, היא הנכונות לסחור בכל דבר ולקבל/להציע תשלום כספי עבור כל חפץ, פעולה או מחווה רגשית. כך, בסיפור "עוגת פירורים" המספר, בן חמישים הגר אצל אמו, מקבל ממנה משכורת חודשית עבור סידור כדורי התרופות שלה בקופסת התרופות. בסיפור "פיינאפל קראש" עורכת דין מבוגרת ועשירה שהמספר פגש בטיילת והוא מכנה אותה "אקירוב", רוצה לשכור אותו תמורת היחס האנושי שהוא מגלה כלפיה: "תבוא לכאן כל שקיעה לטיילת, ואם אני מאחרת קצת תחכה לי. [...] ואז תעשן אתי ביחד". דרך מילוט נוספת מתחושת האסון, הריק והתפלות היא "חדר בריחה" שכיניו כשם הספר "תקלה בקצה הגלקסיה". בניגוד לכל ההתרחשויות האחרות בספר המוצגות בדרך של הראיה, העיסוק בחדר הבריחה מופיע כהתכתבות מקוונת, בפונט שונה, ובקטעים אחדים המפוזרים בין הסיפורים, תחבולות ספרותיות המדגישות את מרכזיותו של רעיון "חדר הבריחה" ובה בעת את מופרכותו. חדר בריחה זה משמש ייצוג פיזי סמלי לצורך הקיומי של הישראלים לברוח מעברם המתויג לזהויות מסוכסכות ובה בעת לדרכי הבריחה והמילוט המוצגות בספר כווירטואליות, גרוטסקיות וחסרות כל ממד של נחמה.

על פני השטח של סיפורי "תקלה בקצה הגלקסיה" נמנע אתגר קרת מעיסוק ישיר וגלוי במצב הישראלי, אבל זו כסות צבעונית, פנטסטית ואשלייתית לכאבי העומק של החברה הישראלית הנוכחים בספר בכל מאודם. כך, ב־11 מיילים השזורים בין סיפורי הקובץ, נפרשת פנייתו של מיכאל ורשבסקי, בן לאם ניצולת שואה מבוגרת, נכה היושבת בכיסא גלגלים, לספי מורה, מנהל חדר הבריחה "תקלה בקצה הגלקסיה", שיפתח למענה את חדר הבריחה ביום השואה, למרות האיסור החוקי, כדי ש"פתרון חידות יסיח מעט את דעתה ויקל את מכאוביה". במהלכה של התכתבות זו מתעוררים באופן פרודי ומוקצן כל כאבי החברה הישראלית – נערכת אנלוגיה בין אסונם של ניצולי השואה לרדיפות והעינויים של יהודי עיראק, ונציגי הדור השני לאסון מתחרים ביניהם על עוצמת הכאב והקורבן. כבר בסיפור המוקדם "צפירה" שהופיע בספרו הראשון "צינורות" קרת עוסק בדרכי התמודדותה של החברה הישראלית עם זיכרון השואה וייצוגה. בסיפור המוקדם הוא עסק באופן פרודי ומופתי בטקסי יום השואה הקלישתיים והנכובים בבתי הספר, ובספר זה, ברוח הזמן שהוא נכתב בה, הוא מעלה את רעיון השהות ב"חדר הבריחה" כמשאלת

לבה של ניצולת השואה ביום השואה, ואגב כך חוזר ומעורר שאלות עקרוניות בנושא מרכזי זה שהחברה הישראלית עסוקה בו.

סיפורי הפתיחה והסיום של ספר חדש זה יוצרים את מסגרתו התמטית ובה אמירה בוטה על קשייו של הזמן הישראלי. בסיפור הפותח, "הפעם הלפני אחרונה שיירו אותי מתוך תותח", מוצע למספר להחליף את עבודתו כ"מנקה כלובים בקרקס הרומני" ולהרוויח "אלפייה קלה" בכך שיתפקד כ"פגז אנושי". לשם כך עליו להיות "בודד ואומלל". לאחר משא ומתן שבו מזכיר לו איז'ו, מנהל הקרקס, שפעמים רבות כבר תפקד בחייו כ"פגז אנושי": "כשאתך עזבה אותך, כשהבן שלך אמר לך שהוא לא רוצה לראות אותך יותר כי אתה אפס", המספר משתכנע ונענה להצעה, מולבש בסרבל כסוף, נדחף ללוע התותח ועף ל"לשמיים גבוה-גבוה". מנקודת תצפית גבוהה ופנורמית זו הוא רואה ייצוגים מטונימיים של הכאן ועכשיו הישראלי: קולנוע הדרייב-אין הסגור, גינת משחקים, ילד קטן שמשחק בכדור ומנפנף לו לשלום, רחוב הירקון, שבשוליו מתקן הפחים של השגרירות האמריקאית ועוד. לאחר שהוא נופל למים, חוזר המספר לקרקס ושם מציע לו מנהל הקרקס תשלום מופחת על המשימה. המספר מוותר על התשלום ומבקש מבעל הקרקס, הפעם ללא היסוס, לחזור ולהיות "פגז אנושי": "בוא, עשה טובה לחבר ותירה אותי שוב". בסיפור המסיים "אבולוציה של פרידה" מסכם המספר, בן דמותו של קרת, בגוף ראשון רבים, את תולדות האנושות, ובה בעת גם את תולדות דורו הספרותי, ילידי סוף שנות השישים, והוא מסיימו בתיאור מצבם בכאן ועכשיו הישראלי: "משהו נשבר שם, משהו רוסק, משהו שלעולם לא נוכל לרפא או לתקן". החבר המקשיב לדבריו מקבל את תוכנם, אך מקשה ושואל על הדיבור בגוף ראשון רבים. במקום לענות, מסתכל המספר סביבו: "וראיתי שאני, לגמרי, אבל לגמרי, לבר".

